

20 let činnosti Unie křesťanských pedagogů České republiky

Vážení přítomní, dámy a pánové, milí přátelé,

scházíme se, abychom si připomněli založení naší Unie křesťanských pedagogů před dvaceti lety a zamysleli se nad její činností i možnostmi jejích dalších pracovních perspektiv.

Zároveň jsme přišli poděkovat za Boží pomoc, jíž se nám vždy dostalo – a také Panně Marii za mateřskou ochranu. Právě ona totiž stála u zrodu UKP: ustavující schůze Unie se totiž konala 8. září, kdy se slaví svátek Narození Panny Marie. Její pomoc jsme skutečně mnohokrát pocítili v různých obtížných situacích činnosti UKP.

Úkolem mého sdělení je stručná rekapitulace vývoje našeho sdružení, které je neziskovou občanskou iniciativou, založenou na dobrovolné práci. Dále pak chci také uvést některé poznatky, k nimž jsme ve svých aktivitách a jednáních dospěli a o nichž se domníváme, že by měly být využity ve výchovné práci školy a v jejím řízení.

Nyní k prvnímu bodu – Vznik a vývoj UKP ČR – není o něm asi mnoho známo, hlavně u novějších členů. Rozhodující podnět k založení Unie vzešel od otce kardinála Františka Tomáška, který sám praktikoval výuku náboženství a zabýval se otázkami výchovy. Ve snaze napomoci přeměně našich škol v roce 1989 požádal o pomoc Světovou unii katolických učitelů (Union Mondial des Enseignants Catholiques). Tato organizace navrhla vyslat naše zástupce na jejich nejbližší výborovou schůzi, která se tehdy konala v Budapešti. Shodou okolností jsem tam jela s Ing. Cisárikem z ČVUT a pí Kaplanovou, která měla zkušenosti z disentu. Zpět do Prahy jsme se vrátili spolu s prezidentem UMECu prof. Mellonem a viceprezidentkou Mm Lingelserovou. Potom jsem je provázela při návštěvě Ministerstva školství a některých našich škol. Tito dva obětaví pracovníci nám zprostředkovali lektorky pro první seminář v Praze, věnovaný metodám náboženské výchovy na 1. stupni, a sledovali pak další postup naší práce.

V téže době se zrodila spontánní iniciativa moravských věřících učitelů, kteří pod vedením Dr. Juríka Hájka svolali mítink. Mítinku jsme se zúčastnili s Ing. Cisárikem a Dr. Nagyem z Ministerstva školství a podali zprávu o jednání asociací UMEC. Navrhla jsem tam založit českou Unii křesťanských učitelů, což bylo s nadšením přijato.

Dr. Hájek, který se zaměřoval na politickou činnost, požádal, abychom se o ustavení Unie postarali v Praze, takže již v září téhož roku 1990 se za účasti církevních představitelů, pánů biskupů Mons. Františka Václava Lobkowicze a Mons. Františka Radkovského, i tehdejšího ministra školství prof. Dr. Petra Vopěnky, zde v Praze uskutečnilo ustavující shromáždění UKP. Mezi četnými účastníky byli jako hosté také kolegové ze Slovenska, kteří – už o nějaký týden dříve – založili sesterské sdružení slovenských učitelů ZKPS.

UKP získala oficiální statut neziskového občanského sdružení zaměřeného na vzdělávání učitelů a obnovu demokratické školy s uplatňováním křesťanských duchovních hodnot. (Schválené stanovy a původní programové prohlášení jsou k nahlédnutí mezi vystavenými materiály.)

Je třeba zdůraznit, že jednou z klíčových podmínek pro započetí a rozvoj naší činnosti byla pomoc krajského sdružení Ackermann-Gemeinde v Německu, kterou nám zprostředkoval ředitel jeho pobočky v Praze Mons. Anton Otte. Právě on první projevil pochopení a laskavou záštitu našich snah. Bez podpory Ackermann-Gemeinde by vůbec nebylo možné pořádat pravidelně každým rokem celostátní vzdělávací semináře, střídavě v Čechách, na Moravě a na Slovensku.

Výše účastnických seminárních poplatků, únosná pro naše učitele, by nepokryla nezbytné výdaje. A to i přesto, že nešlo o lektorské honoráře. Všichni naši lektoři – kromě výdajů na jízdné – lektorské honoráře nepožadovali a nepřijali.

Rozjezd činnosti naší UKP lze hodnotit jako úspěšný a rychlý. Pozitivní roli v tom sehrály i vnější okolnosti – nadšení z nově získané svobody a očekávání s tím spojená. Pro mnohé učitele to otevřelo i možnost vrátit se do školy, kde za komunismu jako ideově nespolehliví nesměli působit. Mnozí v tom ovšem spatřovali kariérní perspektivu. Řada z nich také skutečně získala vedoucí postavení v nově otevřených školách i jiných vzdělávacích institucích.

Ihned v roce vzniku Unie jsme v Praze uspořádali hojně navštívený seminář o metodách náboženské výchovy na 1. stupni základní školy. Lektorkami byly tři anglické sestry z řádu Dítěte Ježíše. V dalším roce, 1991, pak byli dva zástupci Unie pozváni do Birminghamu na sjezd UMECu. Tam byla UKP přijata za řádného člena této světové organizace.

V roce 1992 jsme díky tomu byli přizváni na setkání křesťanských pedagogů do Štrasburku – konalo se pod záštitou EU. V té době jsem se na pracovišti Psychologického ústavu zabývala otázkami lidské motivace vzhledem k působení životních hodnot přijatých jedincem. Hodnotová soustava či tzv. hodnotová orientace se mi jevila jako velmi podstatný činitel v motivaci. Proto jsem při jednání s vedením UMEC navrhla uspořádat sympozium o významu křesťanských duchovních hodnot. Návrh byl přijat a byla jsem požádána, abych setkání ve spolupráci s asociací UMEC zorganizovala v Praze. Sympozium se pak uskutečnilo v následujícím roce 1993 za účasti 215 pedagogů z Evropy, Kanady, z obou částí amerického kontinentu, Filipín i Japonska. Vše proběhlo úspěšně a UKP tím získala určité renomé v zahraničí.

Na domácí půdě jsme pořádali přednášky s odbornou a náboženskou tematikou i vícedenní kurzy – např. pro učitelky mateřských škol v Kroměříži. Akce se konaly v našich pobočkách, kterých bylo původně sedm a později deset. Mezi prvními byly Praha, Brno, Plzeň, Hradec Králové, Třebíč, Olomouc a Kroměříž. Později přibýly Ústí nad Labem, Prostějov a Kladno.

Spolupracovali jsme s Českou křesťanskou akademií, Křesťanským akademickým fórem, Hnutím pro život i Centry pro rodinu. Posléze jsme získali i zastoupení ve Školské komisi České biskupské konference, vedené již od počátku 90. let otcem biskupem Františkem Václavem Lobkowiczem. Hledali jsme také stálé duchovní vedení, až se nás v polovině 90. let ujal P. Pavel Klimovič z řádu paulánů. Záhy jsme však o jeho péči přišli, když byl vyslán do Říma. Dodnes za něho náhradu nemáme.

V každoročních celostátních seminářích jsme se zabývali tématy, která jsme pokládali za aktuální. Pro příklad uvedu: změna postavení školy a role učitele v postmoderní společnosti; zkušenosti z naší současné školské reformy; hodnotová výchova ve škole a její metodika; klíčová role klimatu školy atd.

Žel, už ve druhé polovině 90. let musela z finančních důvodů skončit naše plynulá spolupráce s asociací UMEC. Nebylo nám možno zúčastňovat se jejích setkání konaných na různých kontinentech ve velmi vzdálených zemích. Kromě financí byla dalším handicapem, s nímž jsme se potýkali, neznalost cizích jazyků v naší populaci. Nemohli jsme více prostřídát naše delegáty na mezinárodních setkáních, kde učitelé ze západních zemí vládnou třemi i čtyřmi jazyky. Aktivní znalost vybraných dorozumívacích jazyků je na těchto konferencích požadovanou nezbytnou podmínkou.

Od r. 1994 jsme náhradou za UMEC rozvíjeli spolupráci s Evropskou asociací katolických učitelů s názvem Secretariat International des Enseignants Secondaires Catholiques, která vznikla ve 40. letech minulého století. V současnosti má nový název Association

Europeenne d'Enseignants Chrétiens (Asociace evropských křesťanských učitelů) a na náš podnět se otevřela pro další křesťanské denominace. Od r. 2000 jsme také členy jejího výboru. Ve spolupráci s ní jsme uspořádali tři mezinárodní konference v naší republice, a to v Ústí nad Labem na téma "Důsledky pluralismu a relativismu pro mravní výchovu", v Hradci Králové na téma "Etický kodex křesťanského učitele" a třetí pak v Praze s názvem "Kristus – naděje Evropy". SIESC pořádá každým rokem konferenci v některé z evropských zemí, kde pracuje v něm začleněná národní asociace učitelů. (Témata těchto setkání jsou rovněž uvedena na vývěškách.)

V průběhu let ovšem – analogicky k vývoji celé naší společnosti – docházelo ke změnám vyplývajícím z pocitů zklamání a deziluze, z oné "blbě nálady", jak to tehdy označil prezident Václav Havel, způsobené řadou negativních společenských jevů. Stále výrazněji se projevoval odvrát od celospolečenských zájmů do soukromí a k individuální úspěšnosti. Tento trend prolнул i do naší členské základny. Objevily se příznaky osobní řevnivosti; pobočky, které se zpočátku pravidelně scházely a usilovaly společně o duchovní růst, ztrácely aktivní náboj a některé úplně pozbyly aktivitu. Ředitelé nově vzniklých církevních škol byli pohlceni snahami o materiální a personální zabezpečení školního provozu a ztratili zájem o naše nabídky přednášek a spolupráci vůbec. Mnozí ze starších spolehlivých členů byli dezaktivováni svým zdravotním stavem a někteří překročili práh věčnosti.

V důsledku těchto změn jsme v roce 2004 zreformovali naše stanovy a změnili organizační strukturu. Pobočky byly zrušeny, takže máme jen individuální členství, snažíme se o doplnění členské základny a využití nových možností daných internetovou sítí. Jsme přesvědčeni, že rezignace není správným křesťanským řešením, zvláště vzhledem k reálné situaci dneška. Ta nám ukazuje, že naše původně stanovené cíle neztratily svou aktuálnost, ba spíše naopak.

Máme-li se na závěr této části našeho přehledu pokusit o určitou autoevaluaci, nebude to hodnocení naší práce v pravém slova smyslu. To přísluší druhým a hlavně mnohem vyšším instancím. My můžeme pouze konstatovat, že UKP vždy sledovala hlavní cíle svého programového prohlášení, i přes nepřízeň a mnohé těžkosti. Snažili jsme se správně porozumět "znamení času" a vzhledem k tomu přispívat i ke křesťanské výchově mladé generace prostřednictvím školy. Udržovali jsme stálý kontakt se školou, jak přímou osobní účastí ve výuce, tak určitými zjišťovacími sondami na základě pozorování i dalších běžných metod. Také jsme ovšem sledovali výsledky výzkumu institucí k tomu zřízených a dalších informačních zdrojů. V oblasti výchovy jde o velmi komplexní souvislosti, takže přesná měření lze stěží uplatnit. Sama jsem také dělala některé jednoduché sondy za asistence Mgr. Pelouchové. Podstatnou pomoc Unii poskytoval prof. Dr. Libor Míček z Masarykovy univerzity, který, žel, už není mezi námi. Domníváme se, že také možnost osobních kontaktů mezi učiteli, debat a výměny zkušeností, jak doma, tak v zahraničí, což UKP poskytuje, je cenným přínosem. Opakovaně nám to potvrzovala i hodnotící vyjádření účastníků našich akcí a vyjádřená přání pořádat setkání častěji. (Na vývěsce jsou zachycena také vyjádření některých účastníků ze zahraničí.)

Vzhledem k reálným podmínkám se nám však nepodařilo uskutečnit všechny původní záměry, ale připomněla bych dva pozitivní výsledky. Prvním byla zásadní modifikace návrhu sexuologů MUDr. Brzka a Melana na zavedení sexuální výchovy počínaje mateřskou školou. Šlo o pojetí krajně liberální, které víceméně jen předkládalo informace bez hodnotících komentářů a navíc nepřiměřené věku dětí. Napsala jsem tehdy kritický psychologický rozbor, který se ve spolupráci s Křesťanským akademickým fórem a s podporou petičního Výboru na ochranu rodičovských práv a UKP podařilo předložit ministru školství Ing. Pilipovi. Ten pak rozhodl, abychom s prof. Lokajíčkem pracovali v komisi, která připravovala příslušnou učebnici. Po řadě pracovních jednání vše skončilo vydáním učebnice rodinné výchovy, která byla celkem přijatelná a je dosud používána.

Kromě toho se UKP podařilo také vypracovat první český etický kodex křesťanského učitele. Za tím účelem jsme uspořádali dva menší mezinárodní semináře, kde nám řadu užitečných podnětů dali zejména kolegové ze Slovinska, kteří už svůj kodex měli oficiálně schválený. Námi vytvořený kodex pak poněkud upravili a vydali Slováci. Jim se, na rozdíl od nás, dostalo biskupského "imprimatur". Ačkoliv jsme český kodex – dříve než byl na Slovensku zpracován slovensky – zaslali na školský odbor ČBK, nedostalo se nám žádné odezvy. (Kodex je rovněž k nahlédnutí ve vystavených materiálech). Chceme jej nyní novelizovat.

Zbývá nám třetí bod naší úvahy – pohled na nynější situaci školství a možnosti využití poznatků z naší práce. Vzhledem k času už jen krátce.

Vzdělávání se u nás stává zubožením. Počet vysokoškolsky vzdělaných roste, ale zároveň slyšíme varování, že úroveň naší vzdělanosti klesá. Prakticky permanentně u nás probíhá školská reforma. Stálý proud změn tak vyvolává kontroverzní napětí, poněvadž ukládané postupy nejsou vždy náležitě objasněny a zdůvodněny, ani učitelé nejsou pro ně připraveni. Na jedné straně školy dostávají širokou autonomii v přípravě osnov a způsobu práce, na druhé straně se prosazuje snaha o ujednocení školního vzdělání formou jednotné maturity.

Škola i žáci jsou zrcadlem společnosti. Škola by měla a má připravit mladou generaci k plnění nároků, jaké na občany klade způsob života dané společnosti. Dnes jsme svědky paradoxní potřeby vytvářet v žácích obranyschopnost před vlivy a tlaky společnosti. Tím přibývá nových témat i předmětů jako mediální výchova, multikulturní, sexuální výchova apod. Tak se v žácích vytváří spíše chaos a podstatné aspekty vývoje zdravé autonomní osobnosti padají takřkajíc "pod stůl". Přitom by nám mělo jít především o formování niterného jádra osobnosti – její identity, zdravého já a charakterových vlastností. Tyto úkoly ovšem vyžadují důsledné sledování průběhu socializačního vývoje dětí, jejich vedení k sebepoznávání, schopnosti přiměřeně se hodnotit a schopnosti k cílevědomému sebeřízení. To vše vyžaduje překonat povrchnost, jaká v naší společnosti nyní převládá, a pomáhat žákům odkrývat hlubší smysl skutečnosti jejich vlastního života; to vše ve vazbě na zájmy společenství. Člověk jako zoon politikon nemůže dosáhnout plného lidství ve vnitřní izolaci. K tomu právě často vede atomizace současné společnosti, plynoucí z honby za osobním úspěchem a požitkem. Pozorujeme kolem sebe stále častěji neschopnost uchovat a prohloubit dobré mezilidské vztahy, rozklad rodiny, vzrůst agresivity – dokonce i u rodičů vzhledem k vlastním dětem. Oproti tomu pak nastává hledání různých náhradních uspokojení, např. v masové vřavě techna, přebujelé sexualitě, extrémních rizikových zážitcích či naopak v úniku od reality užíváním zhoubných návykových látek nebo povrchní zábavou a konzumem nejrůznějšího druhu. Čteme o nárůstu kriminality, snížení její věkové hranice a vzestupu závažnosti deliktů. Ve školách se také často projevují tyto příznaky sociální patologie, zejména šikanou a krádežemi (průzkum pražského magistrátu na tisícovém vzorku ukázal, že každý pátý žáček kradl v supermarketu.) Zjistili jsme, že, podobně jako v Rakousku, i žáci našich církevních škol, kteří končí na druhém stupni, tápou v pojmech dobra a zla a hledají odpověď na smysl života. Žáci na prvním stupni státní školy se např. vůbec neseťkali s pojmem "svědomí", zato jsou obeznámeni s nemorálními způsoby chování přímo i z vlastní rodiny. V našich seminářích jsme hledali a odkrývali cesty, jak uvedené problémy překonávat. Časové limity tohoto sdělení neumožňují další rozbor našich závěrů.

Děkuji vám za vaši pozornost.

PhDr. Věra Bokorová

V Praze 9. 10. 2010